

Oslo, 8. mars 2023

Innspill fra Unge Kunstneres Samfund til Statsbudsjettet 2024

Unge Kunstneres Samfund (UKS) takker for muligheten til å komme med innspill til Statsbudsjettet 2024. Det er veldokumentert at kunstneres inntekter er urovekkende lave. Kunstnerne er fortsatt sterkt preget av ettervirkningene av pandemien, og prisstigning og strømkrise gjør at det haster med å ta grep for å bedre kunstneres levekår, styrke finansieringen av det frie visuelle kunstfeltet og sikre lik tilgang til kunstneryrket for alle.

Unge og nyetablerte kunstnere er særlig sårbare for endringer i de økonomiske utsiktene, og lappeteppeøkonomien gjør at langt de fleste står uten sosiale rettigheter eller annet sikkerhetsnett. For å sikre mangfold i rekrutteringen og hindre frafall er det avgjørende at det etableres gode, tydelige normer for betaling for arbeid med offentlige utstillinger, gjennom honorarer og vederlag. Nasjonale institusjoner og andre statlig støttede visningssteder bør gå foran og sette standarden for feltet. En storstilt reform av kunstnerøkonomien er nødvendig for at dagens unge kunstnere skal få muligheten til å bli gamle kunstnere.

Innspillet tar for seg følgende områder, som er av stor betydning for unge kunstnere:

- Utstillingsøkonomireform
 - Rimelig betaling for arbeid, oppdrag, bruk og visning av verk
 - Små og mellomstore visningssteder (post 75)
- Norsk kulturråd
 - Et løft for visuell kunst
 - Arrangørstøtte
 - Kunstnerassistentordningen
 - Basisfinansiering
- Stipender
- Mangfold og internasjonalt samarbeid
 - Oppholdstillatelse
 - Studieavgift for internasjonale studenter
 - Prosjektstøtte og gjestekunstnerarena
- Klima – kunst i planetarisk krisetid

UKS stiller seg bak innspillet fra Norske Billedkunstnere (NBK), Norske Kunsthåndverkere (NK), Forbundet Frie Fotografer (FFF) og Samisk Kunstnerforbund – Sámi Dáiddacehpiid Searvi (SDS). Vi viser videre til våre innspill til arbeidet med kunstnermeldingen i 2019 og 2022, som beskriver samspillet av stipender, honorar, vederlag, oppdrag og innkjøp som påvirker kunstneres inntekter.

Vi ber om et møte med politisk ledelse i anledning innspillet.

Unge Kunstneres Samfund
v/ styreleder Steffen Håndlykken

Utstillingsøkonomireform

Rimelig betaling for arbeid, oppdrag, bruk og visning av verk

Det visuelle kunstfeltet har i mange år vært preget av en ukultur hvor kunstnerne i svært liten grad har blitt betalt for arbeidet vi leverer. Kunstnerorganisasjonene har i lang tid arbeidet for at det stilles krav til offentlig finansierte visningssteder om utstillingsavtaler som beskriver omfanget og bakgrunnen for både honorar, vederlag og produksjonsmidler.

Norsk kunstliv er regulert på flere områder som berører kunstnerens økonomi. Dette har i en stor grad skjedd på bakgrunn av kunstnerens historiske krav om økt bruk, rettferdig vederlag, og minsteinntekt. I Norge legges det til rette for kunstnere kan skape kunst, og for at kunsten skal nå ut til et marked og til et publikum. Offentlige ordninger for innkjøp og oppdrag blir supplert av solid kunstformidling både fra offentlige institusjoner og i det private markedet.

De siste tiårene har formidlingen fått en mer sentral rolle på feltet, noe som har konsekvenser både for visningssteder og kunstnere. En stor del av kunstnerens arbeid handler nå om å produsere utstillinger eller andre oppdrag, hvor vi er tett integrerte i alle ledd fra produksjon, administrasjon, logistikk, montering og formidling. Disse oppgavene følger direkte av en utstilling eller oppdrag, men de er sjelden honorert og ofte er de ikke engang avtalt skriftlig. Det har utviklet seg en ukultur på feltet, hvor kunstnere arbeider for offentlige visningssteder uten arbeidsavtale eller betaling. Kunstnerorganisasjonene på det visuelle feltet har i mange år frontet kampanjen «Utstillingsavtalen», med mål om å sikre kunstnere betaling for arbeid vi gjør på oppdrag av offentlig finansierte visningssteder. Når en avtale med staten er på plass vil private visningssteder følge etter, for det bør være utenkelig at vi kunstnere påtar oss krevende og risikofylte oppdrag som omfatter uker og måneder med arbeid mot liten eller ingen betaling.

For å sikre kunstnere betaling for arbeid med utstillinger og andre oppdrag ved offentlig finansierte visningssteder bør det på plass en rammeavtale som omfatter dagens utstillingsvederlagsavtale og som i tillegg sørger for at det betales honorar for arbeidet kunstneren utfører på oppdrag av visningsstedet.

Her må det spesifiseres et antall timer til produksjon, administrasjon, logistikk, montering og formidling. Hvilke satser som skal følges må være gjenstand for forhandling mellom partene, men i første omgang er det ikke størrelsen på satsen som er viktig. Vi må få slutt på ukulturen med at utstillingsavtaler inngås med et håndtrykk og etablere en praksis med tydelige skriftlige forhåndsavtaler.

Den eksisterende ordningen for honorarer har blitt evaluert og anbefalt videreført, og under pandemien var ordningen utvidet og økt til 9 millioner kroner. Alle visningssteder med varige driftsmidler fra staten bør innlemmes i ordningen.

Kunstnerne legger i dag ned et stort ubetalt arbeid for å gjøre mulig utstillinger ved statlige og kommunale visningssteder og visningssteder som mottar offentlig driftstilskudd. Det er på høy tid med en utstillingsøkonomireform som sørger for at ryddige avtaler og bærekraftig økonomi kommer inn i utstillingsavtalene. Offentlig ansvarstagende i denne saken vil sette presedens for praksis ved private visningssteder og institusjoner, nasjonalt så vel som internasjonalt. Overordnet må det stilles tydelige krav til utstillingsavtaler i tildelingsbrevene til visningssteder som mottar offentlig driftstilskudd. Kravene må følges av økninger i tildelingene som gjør det mulig for visningsstedene å ivareta sine forpliktelser.

Små og mellomstore visningssteder (post 75)

De små og mellomstore visningsstedene og institusjonene leverer avgjørende bidrag til kunstlivet, særlig gjennom å utvikle og støtte unge talenter og kunstnere under etablering. Tilskuddene til de store institusjonene har økt betydelig gjennom mange år, mens de små og mellomstore visningsstedene har blitt hengende etter. Nye krav til publikumsaktivitet, formidling, egeninntjening og avtaleverk legger press på visningsstedene, som ofte ser seg nødt til å kutte i utstillingsbudsjettene og sende regningen videre til kunstnerne. En styrking av institusjonene innenfor visuell kunst (kap. 320, post 75) er et treffsikkert tiltak for å styrke formidlingen, gi gode faglige rammer og skape arbeid og muligheter for unge kunstnere.

Oppsummering av tiltak

- Styrke utstillingshonoraret (kap. 337 Kompensasjons- og vederlagsordninger, post 71) med 85 mil. kr innen 2026.
- Øke tildelingene til små- og mellomstore visningssteder for kunst under kap. 320, post 75.
- Rammeavtale for utstillinger og andre oppdrag ved offentlig finansierte visningssteder.
- Krav om utstillingsavtale som beskriver honorar, vederlag og produksjonsmidler ved offentlige og offentlig støttede visningssteder.
- Gjennomgang av dagens praksis med utstillingsavtaler ved offentlige visningssteder inkludert honorarer, utstillingsvederlag, regler for produksjonsbidrag, eksklusivitetsklauuser, taushetsklauuser, forkjøpsrett, provisjonsbestemmelser, kanaler for varsling og kunstneres ideelle rettigheter.

Norsk kulturråd

Et løft for visuell kunst

Navneendringen til Kulturdirektoratet har skapt forvirring og usikkerhet på feltet. Sekretariatsfunksjonen under Norsk kulturråd er avgjørende for at rådet skal ha den nødvendige faglige uavhengigheten og armlengdes avstand til myndighetene. Regjeringen må sørge for at sekretariatsfunksjonen ivaretas på en betryggende måte.

Avsetningen til visuell kunst fra Norsk kulturfond, som gir kunstnerne produksjonsstøtte og gjør det mulig å arrangere utstillinger i det frie kunstfeltet, er for lav. Hovedfordelingen for Norsk kulturfond 2022 viser at kun 8,5% er avsatt til visuell kunst. Til sammenligning utgjør musikk 41,8%, scenekunst 17,9% og litteratur 20,5%. I tillegg har de mindre, tverrfaglige områdene/ allmenne kulturformål 6,7%, tidsskrift 3,1% og kulturvern 1,5%.

Kulturfondet har ordninger som er viktige for det frie feltet, især for unge og nyetablerte kunstnere. Arrangørstøtteordningen, aspirantordningen og kunstnerassistentordningen er alle ordninger som i sin tid var foreslått av UKS for å bedre rekrutteringen og tilgangen til kunstneryrket. Det er nødvendig med et løft for visuell kunst, og UKS krever at andelen av midlene fra kulturfondet som går til det visuelle feltet må doubles fra 75 til 150 millioner.

Arrangørstøtteordningen

UKS tok initiativ til ordningen for kunstnerdrevne visningssteder i Kulturrådet, som er et svært vellykket tiltakene for å utvikle formidlingsarenaene for unge kunstnerne i Norge i dag: de selvorganiserte visningsrommene og prosjektene. Ordningen ble evaluert i rapporten: *Kunstnerdrevne visningsrom - Årestadar for ny kunst* (Jorunn Veitberg, 2017)

Det selvorganiserte feltet preges av profesjonalitet og lav terskel, høy frekvens og kvalitet, bredt mangfold og stort mulighetsrom. Det er kort vei fra idé til gjennomføring, noe som gjør reell eksperimentering mulig. De aller fleste kunstnere utvikler, bygger og styrker sin praksis ved disse arenaene. På ulike nivå er selvorganisering i dag en uatskillelig del av kunstnerens praksiser og av samtidskunstfeltet som helhet. I tillegg bidrar de selvorganiserte arenaene til å profesjonalisere og å utvikle faglig sterke aktører utover kunstnere, som kan benytte sin kompetanse i videre arbeid i kunstfeltet.

Ordningen har utviklet seg videre til i Arrangørstøtteordningen, som samler en rekke ulike visningssteder, festivaler og fellesverksteder i sammen ordning. Slik ordningen har utviklet seg er tilskuddene så små at visningsstedene har vanskelig for å gjennomføre grunnleggende institusjonelle oppgaver som honorering og formidling på en forsvarlig måte.

Kunstnerassistentordningen

Kunstnerassistentordningen styrker både etablerte og nyetablerte kunstnere, og er svært verdifull for unge kunstnere i en sårbar etableringsfase. Den nyetablerte kunstneren får en verdifull og kunstnerisk relevant deltidsjobb, praktisk erfaring med hva det vil si å arbeide som kunstner, støtte og veiledning fra en mer etablert kollega, samt tilgang på deres kunstneriske og profesjonelle nettverk. Den etablerte kunstneren får på sin side tilført ekstra og kvalifisert arbeidskraft, frigjort tid til kunstnerisk arbeid, og dermed økt produksjon og inntektsgrunnlag.

Tilskuddet går til lønn m.m. til den nyetablerte kunstneren, og assistenten blir ansatt av den etablerte kunstneren. Ansettelse gir den nyetablerte kunstneren tilgang til en rekke sosiale ordninger og rettigheter, som krav til arbeidstid, arbeidsmiljø, rett på sykepenger, permisjon, og mer. Ordningen ble evaluert i 2021, og i 2022 lanserte UKS en håndbok for ordningen som veileder både søkere og tilskuddsmottakere i regler og rettigheter i arbeidslivet.

Basisfinansiering

Stadig flere kunstnere i det visuelle kunstfeltet arbeider på et kostnads- og omfangsnivå som går langt utover rammene for de eksisterende prosjektstøtteordningene. Det er velkjent at visuelle kunstnere har store kostnader til produksjonen av enkeltverk, men det blir også stadig mer utbredt for kunstnere å ha et profesjonelt produksjonsapparat rundt seg, tilsvarende scenekunst- og filmproduksjoner. Kunstnere arbeider gjerne med flere produksjoner parallelt og har behov for økonomisk forutsigbarhet og muligheten for langsiktig planlegging – noe som ikke understøttes gjennom enkeltstående prosjektsøknader.

Ved å legge til rette for ambisiøse og langsiktige prosjekter vil basisfinansieringen sikre og styrke produksjonsmulighetene og inntektene til de enkelte kunstnerne og bidra til å gi større internasjonalt gjennomslag. På samme tid vil ordningen kunne bidra til profesjonalisering og utvikling av flere av arbeidsplasser i kunstfeltet, herunder produsenter.

UKS foreslår å etablere en ny basisfinansieringsordning for flerårig prosjektstøtte for det visuelle kunstfeltet.

Oppsummering av tiltak

- Andelen av midlene fra kulturfondet som går til det visuelle feltet dobles fra 75 til 150 millioner kroner.
- Arrangørstøtteordningen styrkes med friske midler til å støtte kunstnerdrevne visningssteder.
- Kunstnerassistentordningen styrkes og økes til 30 hjemler.
- Det etableres en ny basisfinansieringsordning for flerårig prosjektstøtte for det visuelle kunstfeltet.

Stipender

Ettvirkningene fra pandemien og usikre økonomiske utsikter har stor innvirkning på kunstneres allerede pressede økonomi, og det sier seg selv at de som allerede har minst blir de første til å falle fra. Unge kunstnere, nyetablerte kunstnere og kunstnere med ikke-europeisk bakgrunn vil også i tiden som kommer være ekstra sårbare. UKS arbeider for et kunstliv for alle, hvor det er plass til aktører med ulik sosial og økonomisk bakgrunn.

Stipendene gir kunstnerne mulighet til å utvikle nye verk og holde produksjonen i gang mellom utstillinger og oppdrag, men tildelingene rekker bare til et fåtall av søkerne på det visuelle feltet. For å sikre alle kvalifiserte søkere en mulighet til å få stipend må det være et mål om at tildelingsgraden ligger på minst 25%. Det må også sikres at stipendene ikke devalueres over tid, og at nivået på omtrent 50% av en heltids gjennomsnittsinntekt opprettholdes. Vi ber derfor regjeringen om å endre Forskrift om statens stipend og garantiinntekter for kunstnere slik at arbeidsstipend, langvarige stipend og garantiinntekter som et minimum reguleres med en indeks lik rammen for lønnsoppgjøret i staten. Det må formuleres i forskriften slik at Stortinget står fritt til å beslutte en høyere økning.

- Det etableres 230 nye hjemler for arbeidsstipend og 20 nye hjemler for tiårige stipend for 2024.
- Stipendbeløpene oppjusteres i tråd med rammen for siste lønnsoppgjør i staten.
- Forskrift om statens stipend og garantiinntekter for kunstnere endres slik at stipendene følger rammen for lønnsoppgjøret i staten.

Mangfold og internasjonalt samarbeid

UKS arbeider for at kunstneryrket skal være tilgjengelig for alle – kreativitet og ytringsmangfold er ubetingede goder for samfunnet. Dessverre er yrket som billedkunstner lite økonomisk verdsatt, og det utgjør i seg selv den høyeste terskelen til kunstverdenen.

Kunst finnes i alle kulturer og er en grunnleggende, universell menneskelig aktivitet. Kunst, og kunstnerisk ytringsfrihet, er en essensiell del av et demokratisk samfunn, og internasjonal kunst-

og kunstnerutveksling bidrar til at Norge kan bidra til en kulturell arena som vi deler med resten av verden.

Kunstnere fra land utenfor EU og EØS

Den 22.01.2021 sendte UKS inn et hørings svar til Arbeids- og sosialdepartementet, om forslag til endringer i utlendingsforskriften § 6-18 som regulerer oppholdstillatelse til selvstendige næringsdrivende utenfor EØS-området. For at kunstnerne det gjelder skal få oppholdstillatelse, svært ofte etter fullført høyere utdanning på en kunsthøgskole i Norge, må de oppfylle flere vilkår i utlendingsforskriften. Et av disse vilkårene er å kunne godtgjøre for at driften har et trygt økonomisk grunnlag, og vi ser at dette er noe flere kunstnere sliter med å innfri, spesielt i en etableringsfase. UKS har vært i nær kontakt med støttenettverket Verdensrommet om denne prosessen, og vi omtalte hørings svaret i vårt innspill til den internasjonale strategien for kulturpolitikken til UD og KUD 26.02.2022.

Svært mange av kunstnerne som er berørt av utlendingsforskriften har nylig fullført sin kunstutdannelse i Norge, og er i etableringsfasen som kunstnere, hvilket gjør dette til en svært viktig sak for UKS. Når kunstnere fra resten av verden kommer for å studere kunst i Norge innebærer det en oppmuntring og oppfordring til å bidra til Norges kunst- og kulturliv, også etter endt utdanning. Deres bidrag er av stor verdi for kunstfeltet, kulturøkonomien og for et rikt og mangfoldig samfunn – derfor er det avgjørende å legge til rette for kunstnere i etableringsfasen.

UKS erfarer at mange unge kunstnere får avslag på sine søknader om arbeids- og oppholdstillatelser som selvstendig næringsdrivende. I UDI mangler både kunnskap om kunstnerens inntekts- og arbeidssituasjon, og forståelse for Norges forpliktelser om kulturelt mangfold. UKS arbeider sammen med NBK og Verdensrommet for at kunstnere med bakgrunn fra land utenfor EU og EØS skal kunne etablere seg og virke i Norge under samme vilkår som norske og europeiske kunstnere.

- Inntektsgrunnlaget må kunne beregnes ut ifra det siste året, og ved gjennomsnitt av de tre siste årene, for å ta høyde for lange produksjonstider på kunstfeltet.
- Inntektsgrunnlaget for kunstnere må kunne beregnes ut fra en kombinasjon av lønnsarbeid og oppdrag, slik at det tar høyde for kunstneryrkets «lappeteppeøkonomi».
- Offentlige tilskuddsordninger må kunne inngå som næringsinntekt i beregningen av inntektsgrunnlaget.

Studieavgift for internasjonale studenter

Høyere kunstutdanning er internasjonale utdanningsløp hvor en mangfoldig og internasjonal studentgruppe bidrar til å øke kvaliteten på utdanningen. Kunsthøgskolene er små, men kostbare utdanninger, og det er ventet at studieavgiftene vil bli høye og utestenge svært mange kvalifiserte kandidater. De internasjonale utdanningene i kunst har vært avgjørende i å bygge opp internasjonale kunstmiljøer i Norge, og bidrar til åpne verden for kunst skapt i Norge.

Det er allerede en høy økonomisk terskel for å studere i Norge: under dagens regler må studenter fra land utenfor EU/EØS/Sveits stille med et garantibeløp for livsopphold på 128 887 kroner for hvert år de studerer. Disse studentene kan heller ikke søke om lån og stipend, og i tillegg kommer et årlig visumgebyr på 5 900 kroner siden UDI kun utsteder visum på årlig basis,

på tross av at studenter som regel følger flerårige studieprogrammer. Dette er allerede eksepsjonelt i en europeisk sammenheng, og kommer på toppen av levekostnadene som student i et av verdens dyreste land.

- Prinsippet om gratis utdanning må gjeninnføres, også for studenter fra land utenfor EU og EØS/Sveits.
- Der hvor innføringen studieavgift begrenser kvaliteten i utdanningen, eller kommer i konflikt med mål om kulturelt mangfold og internasjonal utveksling, må det innføres stipender eller annen finansiering som sikrer at kvalifiserte søkere kan studere på lik linje med norske og europeiske studenter.

Prosjektstøtte og gjestekunstnerarena

Ved å legge til rette for kunstneres muligheter internasjonalt styrkes faglig utvikling på tvers av nasjonale grenser, utvides kunstneres kontaktnettverk, og synligheten for arbeidet deres økes. Dette er faktorer som styrker kunstneres muligheter for økte inntekter. Internasjonal prosjektstøtte øker norske kunstneres muligheter til å realisere prosjekter internasjonalt.

Det har gjentatte ganger blitt fremhevet hvor viktig det er med ordninger som støtter kunstprosjekter med potensiale for å lykkes internasjonalt. Tilgangen til et sterkt internasjonalt fagmiljø er viktig for kunstnere i Norge. For å styrke Norge som et arbeidssted for kunstnere med internasjonale karrierer ønsker UKS at det etableres et residency, eller internasjonal gjestekunstnerarena, som kan tilby gode produksjonsmuligheter og dermed bidra til å utvikle nye kunstnerskap på et høyt, internasjonalt nivå.

Vi viser til følgende punkter i UKS sitt innspill til arbeidet med kunstnermeldingen fra 31.01.2019:

- Styrke ordningen for internasjonal prosjektstøtte forvaltet av OCA.
- Etablere en internasjonal gjestekunstnerarena for utvikling av kunstnerisk produksjon og samarbeid.
- Legge til rette for at kunstnere med statsborgerskap fra land utenfor EU/EØS og med blandet tilknytning til arbeidslivet kan få innvilget midlertidig arbeids- og oppholdstillatelse.

Klima – kunst i planetarisk krisetid

Menneskeskapt klimaendring er et vitenskapelig faktum, som berører alle yrkesgrupper, samfunnslag og livsformer. UKS anerkjenner at bidragene til det totale klimabildet er skjevfordelt på verdensbasis, og at de største forbrukerne av verdens ressurser også er de som må investere mest i omstilling. Norge er en av de største forbrukerne per innbygger i verden i dag, og har et internasjonalt ansvar for å kreve omstilling.

Klimakrisen berører kunstfeltet både gjennom den globale kunnskapsutvekslingen, økonomi- og klassespørsmål, så vel som den enkelte kunstners ansvar og muligheter stilt ovenfor større politiske prosesser. Klima- og bærekraftsspørsmål har kommet på dagsorden på kunstfeltet og i kunstpolitikken, men det mangler fremdeles tiltak som svarer på krisen.

- Etablere tiltak som støtter feltet i å utvikle standarder for et etisk og bærekraftig kunstliv i en planetarisk nødssituasjon.

